

Marjan Turnšek

Blaženi škof Anton Martin Slomšek in razglasitev dogme o Marijinem brezmadežnem spočetju

Povzetek: Ob 150-letnici razglasitve dogme o Marijinem brezmadežnem spočetju (8. 12. 2004) je aktualnost teološko-zgodovinske raziskave o dogajanju ob tem dogodku na naših tleh še večja. Raziskava je osredotočena na pastoralno in teološko delovanje blaženega Antona Martina Slomška, ki je v tistem času vodil lavantinsko škofijo in kot škof tudi tvorno sodeloval s papežem Pijem IX. pri pripravi razglasitve. S pomočjo originalnih arhivskih dokumentov, nekaterih do sedaj še neobjavljenih, je v treh sklopih prikazano obdobje priprave dogmatične opredelitve, sledi prikaz samega dogajanja okoli razglasitve in Slomškova teološko izčrpna ter katehetsko nazorna razglasitev in obrazložitev dogme v pastirskem pismu ter slovesni pridigi. Prikazane so tudi Slomškove pastoralne smernice, ki jih je izpeljal iz razglašene verske resnice. Iz dokumentov je tudi razvidna sorazmerna zadržanost lavantinske duhovščine do razglasitve nove dogme. Slomškovo teološko udejstvovanje je bilo pomembno tudi zato, ker je s svojim izjemnim čutom za slovenski jezik pionirsko pomembno soustvarjal slovensko teološko izrazoslovje, saj je do takrat bilo komaj kaj slovenske teološke literature.

Ključne besede: Marijino brezmadežno spočetje, blaženi Anton Martin Slomšek, Pij IX., razglasitev dogme, lavantinska škofija, slovensko teološko izrazoslovje.

Summary: **Blessed Bishop Anton Martin Slomšek and the Promulgation of the Dogm of Mary's Immaculate Conception**

In connection with the 150th anniversary of the promulgation of the dogm of Mary's Immaculate Conception (8 December 2004) it has become even more topical to research, from a theological-historical point of view, the surrounding events that took place in Slovenia. The treatise is centred on the pastoral and theological activity of the blessed Anton Martin Slomšek, who was the bishop of Lavant at the time and also co-operated with pope Pius IX at the preparation of the promulgation. By the use of original documents from the archives, some of them had not been published before, there are described the period of the preparation of the dogmatic definition, the events surrounding the promulgation itself and Slomšek's theologically exhaustive and catechetically explicit promulgation and explanation of the dogm in a pastoral letter and a festive sermon. Slomšek's pastoral guidelines based on the promulgated religious truth are shown as well. It is also evident from the documents that the clergy of the diocese of Lavant was rather reserved about the promulgation of the new dogm. Slomšek's theological activity was also important because he had an exceptional feeling for the Slovenian language and was a pioneering co-creator of Slovenian theological terminology since up to then there had been scarcely any Slovenian theological literature at all.

Key words: Mary's Immaculate Conception, blessed Anton Martin Slomšek, Pius IX, promulgation of the dogm, diocese of Lavant, Slovenian theological terminology.

Uvod

8. decembra 2004 je minilo sto petdeset let od razglasitve dogme o Marijinem brezmadežnem spočetju. V razpravi želimo odstraniti nekaj zgodovinskega zagrinjala nad dogajanjem v lavantinski škofiji, ko jo je vodil blaženi škof Anton Martin Slomšek. V teološko-zgodovinsko raziskavo bomo zajeli obdobje priprave na razglasitev dogme o Marijinem brezmadežnem spočetju (1848-1854) in poskušali odkriti duha, s katerim so to pripravo na razglasitev in samo razglasitev sprejeli v lavantinski škofiji. Ta duh verjetno ni bil bistveno drugačen kot v širšem slovenskem in avstrijskem prostoru. V razpravi so tudi prvič objavljeni Slomškovi dokumenti, povezani s samim postopkom za razglasitev dogme, predvsem dopisovanje s papežem in nuncijem na Dunaju. Na ta način bo postal bolj poznan še en odtenek zgodovine Cerkve in teologije na Slovenskem. Gre za čas, ki je izredno pomemben za nastajanje slovenske teološke terminologije.

1. Dogajanje v času priprave na razglasitev v letu 1854

Škof Slomšek se je tega izjemnega dogodka zelo razveselil. Kot škof je na tvoren način tudi sam sodeloval pri nastajanju te dogme, saj je papež Pij IX. leta 1849 poslal o tej zadevi vsem škofom pismo *Ubi primum* z vprašalnikom in želel slišati mnenje celotnega svetovnega episkopata glede predmeta dogme, ki jo je želel razglasiti. Tudi ob tej priliki se je razkrilo, da je bila takšna praksa v Cerkvi prisotna že pred prvim vatikanskim koncilom, kjer je bila definirana dogma o papeževi nezmotnosti. Papež Pij IX. je še pred pismom škofom, 1. junija 1848, ustanovil teološko komisijo, da je temeljito preiskala to vprašanje. Poglejmo najprej, kaj je papež Pij IX. sploh želel od škofov v pismu, ki jim ga je napisal 2. februarja 1849 leta v Cajeti, kjer je bil v izgnanstvu, in ga je dobil tudi lavantinski škof.¹ Po daljši predstavitvi same problematike vere v Marijino brezmadežno spočetje se papež obrne na škofo s prošnjo, da bi po svojih škofijah pričeli z javno molitvijo za resnično razsvetljenje Svetega Duha pri tej zadevi. Nadalje je papeža zanimalo, kakšno je že obstoječe češčenje Marijinega brezmadežnega spočetja med klerom in vernim ljudstvom ter kako goreča je želja, da bi se ta resnica razglasila.² V pridigi, ki jo je Slomšek imel 25. marca 1855 ob razglasitvi

¹ Pismo se nahaja v Arhivu Mariborske škofije, fond Slomšek (od zdaj naprej AMŠ - SI) XXVII-A-7.

² Papež dobesedno piše: »*Quamobrem has Vobis, Venerabiles Fratres, scribimus Litteras, quibus egregiam vestram pietatem, atque episcopalem sollicitudinem magnopere excitamus, Vobisque etiam, atque etiam inculcamos, ut quisque vestrum pro suo arbitrio, atque prudentia in propria Dioecesi publicas preces indicendas, ac peragendas curet, quo clementissimus luminum Pater Nos superna divini sui Spiritus luce perfundere, numine afflare dignetur, ut in tanti momenti re illud consilium suscipere valeamus, quod ad ma-*

dogme v svoji škofiji, je svoje sodelovanje sam takole potrdil: »Vsi škofje katoliškega sveta so o tem leta 1849 dali svoje mnenje, tudi jaz, in po potrebi pripravi je zdaj sveti oče Pij IX., razsvetljen od Svetega Duha, na podlagi zaklada vere ob prisotnosti dvesto škofov dosedanje pobožno mnenje razglasil za nauk vere.«³ Če sledimo dogodkom, odkrijemo v arhivu mariborske škofije osnutek odgovora, ki ga je Slomšek pripravil in ga poslal papežu. Na kratek in jasen način pozitivno odgovarja na zastavljena vprašanja, čeprav kritično presoja znamenja časa. Dokument je gotovo vreden, da ga v celoti predstavimo, saj izraža marsikakšno podrobnost o situaciji v tistem času. Dokument do sedaj še ni bil objavljen in ni bil dostopen širši javnosti.⁴ Pismo se glasi:

jorem tum sancti sui Nominis gloriam, tum Beatissimae Virginis laudem, tum militantis Ecclesiae utilitatem possit pertinere. Optamus autem vehementer, ut majore, qua fieri potest, celeritate Nobis significare velitis, qua devotione vester Clerus, populusque fidelis erga Immaculatae Virginis Conceptionem sit animatus, et quo desiderio flagret, ut ejusmodi res ab Apostolica Sede decernatur, atque in primis noscere vel maxime cupimus quid Vos ipsi, Venerabiles Fratres, pro eximia vestra sapientia de re ipsa sentiatis quidque exoptetis.«

³ Pridiga se nahaja v AMŠ - SI XIII-B-4.

⁴ Glej AMŠ - SI XXVII-A-7; izvirno latinsko besedilo se glasi:

Beatissime Pater!

In medio calamitatum, quibus visitavit Te Sanctissime Pater Dominus ex alto, ut denuo probaret veritatem promissionis portas inferi non praevalituras adversus Ecclesiam super Apostolicae Petrae fundamento solidatam Sanctitas Tua curare haud praetermittit, quae in salutem Ecclesiae militantis, in honorem quoque triumphatis conferre possunt.

Hujus sollicitudinis insigne pignus orbi christiano Apostolicae Sanctitatis Tuae literae dato Cajetae die 2. Februarii a. c. praebent. In hisce a me quoque indignissimo servo Sanctitas Tua expetiit 'ut majore qua fieri potest, celeritate Tibi Beatissime Pater significare velim, qua devotione Clerus meus, Populusque fideli erga Immaculatae Virginis Conceptionem sit animatus, et quo desiderio flagret, ut ejusmodi res ab Apostolica Sede decernatur, atque in primis quid ego ipse hac de re sentiam atque exoptem'.

Tum filiali obedientia tum pastorali sollicitudine compulsus pro modulo virium mearum ad haec sequentibus respondere officii mei esse duco:

Populo fideli dioecesis mihi commissae tam firma de Immaculata Beatae Mariae Virginis Conceptione inest persuasio, ut non solum contraria assertionem gravissime offenderetur, sed etiam magnopere miraretur si nunc demum illis ceu dogma credendum proponeretur quod dogmatis instar hucusque, domestica institutione edocti, credebant, crescentique de anno in annum fervore venerabantur. Clerus hujus dioecesis pro pietate quam erga Beatissimam Deiparam alit, et in animis fidelium piis sodalitiis aliisque opportunis mediis fovet, libenter acquiescit decreto Ss. Concilii Tridentini sess. 5. quum eodem tum pietati erga Beatissimam Coeli Reginam satisfiat, tum cavillationibus abloquentium porta occludatur. Eadem vero pietate et veneratione ductus timet, ne in moderno animorum aestu, et Sanctissima ad ima detrudendi pruritu, si Immaculata Conceptio Beatae Mariae Virginis modo ceu Dogma credendum proponeretur, inimici Ss. Ecclesiae hanc declarationem seu ansam animos fidelium irritandi arriperent fluctuantesque in fide in semitam perversionis seducerent. Quod me attinet, sincere fateor, me convictum de Sanctitatis Tuae sapientia, solerti, quid temporum adjuncta exigant, circumspectione animarum zelo, divini cultus et sanctorum venerationis promovendae fervore, consiliiis

»Sveti Oče!

Sredi nesreč, s katerimi Vas je, sveti oče, obiskal Gospod z višave, da bi zno-va potrdil resnico obljube, da peklena vrata ne bodo premagala Cerkve, trdno postavljene na temelj apostolske skale, Vaša svetost tako rekoč ni opustila ničesar, kar bi moglo še prispevati blagru vojskujoče se Cerkve ali tudi časti zmagoslavne Cerkve.

O tej skrbi daje znatno pričevanje krščanskemu svetu Apostolsko pismo Vaše svetosti, napisano v Cajeti dne 2. februarja tekočega leta. V tem pismu je Vaša svetost zaprosila tudi mene, nevrednega služabnika Vaše Svetosti, 'naj Vam, sveti oče, čim hitreje sporočim, kakšno pobožnost goji moja duhovščina in verno ljudstvo do brezmadežnega spočetja Device ter kako gori od plameneče želje, da bi o tej stvari apostolski sedež odločil, predvsem pa kaj jaz sam o tej stvari sodim in želim'.

Tako s sinovsko pokorščino kakor tudi s pastoralno skrbjo spodbujen imam za svojo dolžnost, da po svojih močeh odgovorim naslednje:

V vernem ljudstvu meni zaupane škofije je tako trdno zasidrano prepričanje o brezmadežnem spočetju Blažene Device Marije, da ga ne bi samo globoko prizadelo in užalilo, če bi kdo trdil nasprotno, marveč bi se tudi zelo začudilo, če bi mu šele sedaj predložili to dogmo, ki jo je treba v veri sprejeti. To resnico so namreč že do sedaj naši verniki, poučeni po domači hišni šoli, verjeli kot dogmo in jo iz leta v leto z naraščajočo se gorečnostjo častili. Duhovščina te škofije iz pobožnosti, ki jo goji do preblažene Bogorodice in ki jo v dušah vernikov z bogoljubnimi združenji ter drugimi primernimi sredstvi pospešuje, rade volje soglaša z odlokom 5. seje tridentinskega vesoljnega cerkvenega zbora. S tem zadosti pobožnosti do Preblažene nebeške Kraljice, hkrati pa se zapro vrata zbadljivim norčevanjem ugovarjajočih. Duhovščina, ki jo navdaja ista pobožnost in češčenje, se po pravici boji, da bodo v sodobnem vrenju in pohotnem kipenju duš najsvetejše reči zdrknile najnižje, če se brezmadežno spočetje Blažene Device Marije šele sedaj predloži v verovanje kot dogma. Sovražniki svete Cerkve bi namreč to slovesno razglasitev pograbili kot povod, da bi razburkali duše vernikov, omahujoče v veri pa bi zapeljali na pot sprijene pokvarjenosti.

Kar se pa mene tiče, odkritosrčno priznam, da sem popolnoma prepričan o modrosti Vaše svetosti, o Vašem preudarnem upoštevanju okoliščin, ki jih zahteva čas, o Vaši gorečnosti za duše in o vašem vnetem pospeševanju bogoslužja in češčenja svetnikov. Potemtakem brezskrbno soglašam s sklepi Vaše svetosti in z izreki apostolskega sedeža.

Vaši svetosti bom vedno izkazoval sinovsko pokorščino.

Ko poljubljam noge Vaše svetosti, ostajam svetega očeta

Vdani sin

+ Anton Martin
škof lavantinski«

Na začetku odgovora, ko omenja, da se papež nahaja »sredi nesreč«, takoj prepoznamo Slomškovo pozornost do papeža, ki je moral leta 1848 v pregnanstvo in je bival v Cajeti do leta 1850. Slomšek nato povsem odkritosrčno opiše pomisleke svoje duhovščine, ki si očitno ni preveč želela razglasitve te dogme, v bojazni, da bi jo sovražniki Cerkve, pod tem z lahkoto prepoznamo liberalne struje, zlorabili. S tem zelo jasno nakaže, kako je nekajletno vrenje z vrhom v prevratno revolucionarnem letu 1848 pustilo za Cerkev in vero zelo negativne posledice v mentaliteti ljudi. V tej bojazni je v marsičem mogoče zaslutiti podobnost z našim časom, ko mediji nasprotujejo Cerkvi in smešijo kristjanom najbolj svete stvari. Po drugi strani pa je čutiti v podtonu tudi nekakšno bojazen, da bi verniki to napak razumeli, kakor da so jih duhovniki do sedaj učili ta nauk in jih vodili v z njim povezane pobožnosti nekako bolj samovoljno in ne v povezanosti s papežem. Slomšek se sklicuje na določbo pete seje tridentinskega vesoljnega cerkvenega zbora (1546), ki se je v okviru nauka o izvirnem grehu posredno izrekel tudi o Marijini brezmadežnosti takole: »Toda ta sveti zbor izjavlja: Nikakor ni njegov namen, vključiti v ta odlok, kjer je govor o izvirnem grehu, blaženo in brezmadežno Devico ter božjo Mater Marijo.«⁵ Ob tem se je lavantinska duhovščina spraševala, čemu je še potrebno posebej razglašati dogmo, ki je posredno že razglašena. Slomšek se nekako tiho pridruži temu mnenju, a s sinovsko vdanostjo že v naprej sprejme končno papeževo odločitev kot pravilno in modro, saj se zaveda, da ima papež pred seboj potrebe in koristi vesoljne Cerkve in ne le lavantinskih razmer.

Kaj se je v lavantinski škofiji glede te zadeve dogajalo v naslednjih štirih letih, je težko slediti. Gotovo je škof Slomšek poskušal uresničevati papeževo željo po molitvi za razsvetljenje Svetega Duha. Morda najdemo droben odmev papeževe prošnje za molitev ob koncu Slomškovega postnega pastirskega pisma za leto 1850, ko je vernike pozval takole: »Pomnite v svojih molitvah svetega očeta papeža Pija IX., škofov in svojih dušnih pastirjev, naj nam Bog pravo modrost, pa tudi srčnost da, čredo Jezusovo skrbno pasti in obvarovati vseh sedanjih hudobij in zmot.«⁶ V tem obdobju je močno vzpodbujal ustanavljanje različnih bratovščin, ki so med drugim imele tudi molitveno poslanstvo, velikokrat pa je tudi v svojih pastirskih listih goreče pozival k molitvi za papeža in po njegovem namenu. Sklepamo pa lahko, da se ni preveč obremenjeval s tem vprašanjem, saj so bila to zanj izredno truda polna in plodna leta na različnih področjih, hkrati pa zaznamovana tudi z začetkom hude bolezni (1851). Tako je v polnem pastoralnem zaletu pričakal dokončno papeževo odločitev o tej zadevi.

⁵ A. Strle, *Vera Cerkve: Dokumenti cerkvenega učiteljstva*, Mohorjeva družba, Celje 1997, št. 358.

⁶ M. Lendovšek (ur.), *Ant. Mart. Slomška Zbrani spisi, peta knjiga: Pastirski listi*, Kattoliško tiskovno društvo v Mariboru, Maribor 1890, 46.

2. Dogajanje ob razglasitvi dogme

Škof Slomšek se razglasitve dogme 8. decembra 1854 ni udeležil, čeprav je papež škofe povabil v Rim. K temu je pripomogla prav gotovo napredujoča bolezen pa še dva velika projekta je imel v teku: že vrsto let je pripravljajl premestitev škofijskega sedeža v Maribor in reorganizacijo škofijskih meja, kar je bilo izredno obsežno in težavno delo, v službi vesoljni Cerkvi pa se je istočasno pripravljajl tudi na sistematično vizitacijo večine benediktinskih opatij na ozemlju monarhije. Slomšek je vsekakor vedel za datum razglasitve dogme, 8. december 1854, uradni dokument pa je dobil z nunciature na Dunaju slab mesec po dogodku, 7. januarja 1855.⁷ Poleg spremnega nuncijskega pisma je prejel papeževo apostolsko pismo o Brezmadežnem spočetju Device Marije v latinskem originalu in nemškem prevodu ter papežev govor kardinalom na tajnem konzistoriju 1. decembra 1854, kjer jim je predstavil mnenje teologov in škofov vsega sveta ter še enkrat postavil vso zadevo pred kardinale.⁸ Ti dokumenti so bili Slomšku bogat vir za drugi korak razglasitve nove dogme, ki ga je v svoji škofiji moral narediti sam. Iz njegovega odgovora nunciju, napisanega 26. januarja 1855, se že čuti njegova dolžnost in zavzetost, da to tudi na primerno slovesen način stori. Takole mu odgovarja:

»Preodlični in presvetli gospod!

S tem potrjujem, da sem s hvaležnim srcem prejel papeževo pismo, datirano VI. dne pred decembrskimi idami⁹ leta 1854. Tako je z apostolsko oblastjo kot katoliška dogma definiran nauk o brezmadežnem spočetju Blažene Device Marije; hkrati sem prejel nagovor, ki ga je o tej resnici imel papež 1. decembra 1854. Moja dolžnost sedaj bo, kar najbolj mogoče slovesno priobčiti zaupanim mi vernikom v škofiji prej omenjeno papeževo razglasitev, in sicer v čim večjo Božjo slavo, v čast preblazene Device Marije, brez vsakega madeža spočete, in v zveličanje duš.

Naj Vaša očetovska eminenta blagovoli sprejeti izraze mojega posebnega spoštovanja, s katerim ostanem vdan Vaši eminenti.

Pri Sv. Andreju v Labotski dolini,
dne 26. januarja 1855«¹⁰

⁷ Glej AMŠ - SI XXVII-A-40.

⁸ »Postquam singulari certe animi Nostri gaudio tum ex commemoratae peculiaris Congregationis suffragiis, tum ex omnium fere Episcoporum responsis, atque ex eorumdem Theologorum votis intelleximus, hanc definitionem a Nobis summopere expostulari, Apostolicarum Litterarum exemplar conficiendum, Vobisque communicandum esse mandavimus. Itaque post haec omnia hodierno die de hac gravissima re, dum divini luminis opem demississime imploramus, vestras quoque sententias, servato a Praedecessoribus Nostris more, perlibentur exquirimus. Placet ne igitur Vobis, ut dogmaticum de Immaculata beatissimae Virginis Mariae Conceptione proferamus decretum? HABITIS OMNIBUS SUFFRAGIIS PONTIFEX HAEC ADIECIT.«

⁹ Decembrske ide so 13. decembra. Šesti dan pred njimi je prav 8. december.

¹⁰ Slomškov osnutek dokumenta se nahaja v AMŠ - SI XXVII-A-40 in se v originalu glasi:

Škof Slomšek v odgovoru v skopem telegrafskem slogu sprejme na znanje, da je nova dogma razglašena in da je sedaj njegova dolžnost, da jo čim slovesneje razglasi tudi v lastni škofiji. Iz samega postopanja pri izvajanju te naloge pa ni razvidno, da bi imel pri tem kakšne težave ali pomisleke. Očitno je papeževo odločitev res sprejel z vsem srcem in na sebi lasten originalen način izvedel slovesno razglasitev v dveh dejanjih: najprej je mojstrsko izlil objavo in razlago nove dogme v pastirsko pismo, ki je izšlo z datumom 28. februar 1855¹¹, nato pa še v retorično mojstrovino »*Praznični govor ob priložnosti razglasitve verske resnice o brezmadežnem spočetju Marije*«, ki ga je imel na praznik Gospodovega razglašanja Mariji, 25. marca 1855, v cerkvi Loretske Matere Božje v Šent Andražu v nemškem jeziku.¹² V uvodu pridige se čuti njegov zanos ob pomenu tega potrjenega veselega oznanila katoliške Cerkve za vse Marijine častilce sveta, »ki ga jaz danes razglašam v imenu najvišjega pastirja in namestnika Jezusa Kristusa na Zemlji, papeža Pija IX.«. Na osnovi obeh dokumentov bomo prikazali Slomškovo sintezo razlage tega takrat na novo definirane, a sicer že tradicionalne nauka Cerkve.

3. Slomškov teološko vsebinski prikaz nove dogme

Kot dober poznavalec dogmatičnega nauka Cerkve škof Slomšek najprej slikovito predstavi teološki princip razvoja dogem, ki ga postavi za okvir novi verski resnici. S tem je gotovo želel preprečiti neljube posledice v vernikih, ki jih je omenil v odgovoru na papeževo pismo. Preprosto in učinkovito je s prisposodobami razložil ta razvoj, ki ne prinaša nekaj povsem novega, ampak poglobi razumevanje določenih potez razodetega nauka. V pastirskem pismu kakor tudi v pridigi je najprej na kratko opisal vse štiri posebne

Eminentissime ac Illustre Domine.

Pontificias Litteras VI. Idas Decembris 1854, quibus doctrina de Imaculata B. Mariae V. Conceptione qua Dogma Catholicum Auctoritate apostolica definitur, unacum Allocatione a summo Pontifice die 1. Decemb. 1854 hac de re halcita, me accepisse grato animo hisce contestor. Mearum partium erit declarationem supra laudatam fidelibus dioecesis mihi concreditis qua par est solemnitate publicare, et quidem ea ratione, qua major Dei gloria, Beatissima Maria Virginis ab omni labe conceptae honor, ac animarum salus augeatur.

Dignetur Paternitas Tua Eminentissima harum contestationum peculiaris observantiae sensus comprobare, quibuscum permaneo Eminentiae.

Ad St. Andream in Valle Lavantina die 26. Januarii 1855

Prevod obeh dokumentov iz latinščine je pripravil mons. dr. Jožef Smej, mariborski pomožni škof.

¹¹ Pastirsko pismo najdemo v AMŠ-SI XXVIII-B-1; pa tudi v M. Lendovšek (ur.), *n. d.*, 184-189.

¹² Glej AMŠ - SI XIII-B-4: *Fest-Rede bei der Gelegenheit der Verkündigung des Glaubenssatzes der unbefleckten Empfängnis Mariae. Die Herrlichkeiten Mariae.*

prednosti in odlike Device Marije, kot jih katoliška vera izpoveduje: Marijino božje materinstvo, njeno vedno devištvo, njeno brezgrešnost vse življenje in njeno brezmadežno spočetje.

»Preljubi! Veselo novico vam oznanjam, ki bo večno slovela – slovela v čast in hvalo Bogu in Mariji pa tudi nam, vernim Marijinim otrokom v tolažbo – slavno novico, ki si jo živo v srce zapišite!«, tako je z zanosom pričel to slovesno oznanilo v pastirskem listu. Kot imeniten govornik in katehet je poskušal ves nauk o Mariji ljudem razložiti s prisposodbo cvetice. Kristus je to nebeško cvetico na njivo svete Cerkve vsadil, kjer se počasi razcveta, cvetni list za listom, v sebi pa že od vsega začetka nosi celotno skrivnost vere. Po takšni poti so se v Cerkvi odkrile štiri posebnosti Device Marije. V pridigi pa je izhajal iz druge podobe, namreč hiše, ki je okrašena primerno svojemu gospodarju: knezu, kralju ... najlepše pa je gotovo okrašena božja hiša. Ta hiša je ves svet, milijoni zvezd in nešteto rož jo krasi (ideja je vzeta iz psalmov); zelo dragocen je bil tudi Jeruzalemski tempelj s skrinjo zaveze. »Najbolj odličen tempelj, najlepše prebivališče, si je pa Bog sam pripravil v Mariji, od katere sijaja še sonce obledi; Bog Oče sam je po sodelovanju Svetega Duha svojemu edinorojenemu Sinu pripravil prebivališče« (pridiga). V Marijinem naročju je Beseda Meso postala in med nami prebivala. »To prebivališče, Marijino srce, je Bog okrasil z vsemi krepostmi angelov in ljudi, pred vsem drugim pa s štirimi prednostmi, prav kot je vladarjeva krona obogatena s tolikimi dragocenimi kamni, ki se jih tako človek kot angel razveseli.« Nato opisuje posamezne venčne liste razcvetajočega se cveta nauka o Mariji, oziroma opisuje posamezne »dragocene perle« v Marijini kroni kreposti. V pastirskem listu pa isto resnico predstavi še drugače: »Prvi list verskega nauka o Mariji je, da je Marija Božja Mati, kajti rodila je Jezusa, Boga in človeka, kar so prvi kristjani od nekdaj verovali.« Zaradi krive vere, ki je tajila Marijino božje materinstvo, so ta nauk slovesno razglasili na efeškem koncilu leta 431. »Drugi list je Marijino vedno devištvo, ki si ga je Marija posebej izvolila, ko je postala Mati Božjega Sina.« Ta nauk izpoveduje vero v Marijino devištvo pred porodom, med njim in po njem. V pridigi pa to »drugo rožo med Marijinimi prednostmi in odlikami« predstavi kot enkratno in neponovljivo združitev materinstva in devištva ter pove, da je nauk o tem prvič uradno potrdil papež Siricius v Rimu leta 390.

»Tretji list verskega nauka cvetlice Marije je, da je Marija tako sveta bila, da tudi najmanjšega greha ni storila, niti takšnega, v kakršnega popolnoma nedolžne duše iz človeške slabosti navadno padejo« (pastirski list). Nam ljudem kljub krstu ostane korenina poželjivosti, ki sama sicer ni greh, a v greh nagiba. Za Marijo pa Cerkev že ves čas veruje, da se je ohranila čista tudi pred vsakim malim grehom ali slabostjo. V pridigi predstavi isto vsebino kot »tretjo dragoceno perlo v Marijini kroni kreposti« in jo opredeli kot »veliko svetost in moralno čistost«, ki so jo škofje in cerkveni učitelji razglasili že v 16. stoletju.

S to kratko razlago treh resnic naše vere o Mariji je imenitno uvedel svojo razglasitev in pouk o četrti, od papeža pravkar razglašeni verski resnici. »Četrta prelepi list cvetice Marije se je tako rekoč šele v naših dneh prav povsem razcvetel, namreč nauk: da je Marija brez vsega madeža izvirnega greha spočeta« (pastirski list). Slomšek razlaga nauk o »četrtem dragocenem kamnu v kroni Marijinih odlik« (pridiga) s tem, da si najsvetejši Božji Sin ne bi izbral bivanja pod Marijinim srcem, če bi tam našel najmanjšo sled izvirnega greha in bi Marija bila vsaj kak trenutek v hudičevi oblasti. Marija je torej tista izvoljena žena, katere sad, Jezus, je kači glavo strl, njen simbol je že iz patristične dobe Mojzesov goreči grm, ki je gorel, a ni zgorel. Zato jo je nadangel Gabrijel pozdravil »milosti polna« in jo je evangelist Janez v videnju videl kot »ženo obdano s soncem«, z luno pod nogami in z vencem dvanajstih zvezd okoli glave, ženo, ki ji peklenski zmaj ni mogel škodovati. »Sveta Cerkev imenuje Marijo lilijo med trnjem, kakor nevesto v Visoki pesmi vso lepo in brez madeža. Ali ni to visoko počaščenje Marije z ozirom na zasluženje njene-ga Božjega Sina vernikom jasno kazalo, da je Marija po posebni milosti vse-mogočnosti božje brez vsakega madeža izvirnega greha spočeta bila?« (pastirski list). V pridigi zelo plastično postavi to versko resnico v kontekst izvirnega greha, ki je po enem človeku prišel na svet in po grehu smrt (prim. Rim 5,12); kot »uničujoča poplava« se je razlil na vse Adamove potomce in jih potegnil v smrt. Marija pa je kot naša druga Mati »rodila na svet Življenje«. Na njo naobrača poleg biblične podobe Mojzesovega gorečega grma še simbola skrinje zaveze ob prehodu čez Jordan in končno tudi podobe žene iz Janezovega Razodetja, ki ji »peklenski zmaj« ne more škodovati. Za Brezmadežno navede škof Slomšek še naslednje nazive: »izbrana hčerka svetega Očeta«, »vredna mati« Božjega Sina in »brezmadežna nevesta« Svetega Duha. S tem poimenovanjem postavi vse dogajanje okoli Marije v trinitarično perspektivo, kar je teološko gledano za takratni čas zelo napredno pojmovanje.

V pridigi je Slomšek nakazal še zadnji, neposredni povod, ki je papeža Pija IX. dokončno nagnil, da je pričel s pripravami. Slomšek pridiga, da se je v zadnjem času v Franciji razširilo češčenje Marije kot Pribežališča grešnikov in Pomoč kristjanov v podobi milostnih žarkov (čudodelna svetinja Brezmadežne) – ob tem se je povečalo število čudežev na Marijino priprošnjo, kar je izredno povečalo število prošenj papežu, da bi tako razširjeno verovanje razglasil za versko resnico.

V pastirskem pismu škof Slomšek po razlagi vsebine predstavi tudi rast češčenja te skrivnosti, ki so ga zapovedali papeži na osnovi ljudskega verovanja. Omenja papeža Siksta IV. in Pija V., ki sta odobrila sveto mašo in brevir v čast Marije Brezmadežne, papeže Inocenca XII., Klemena XI. in Bendikta XIV., ki so postavili zapovedan praznik 8. decembra skupaj z osmino. Tako Slomšek pokaže, kako se je praznik v Katoliški cerkvi počasi, a z gotovostjo razcvetel. Pojasni pa tudi, da je z razglasitvijo dogme bilo konec preprirov med »učenimi možmi« (teologi), saj je bilo poslej jasno, da kdor

ne izpoveduje vere v Marijino brezmadežno spočetje, »tudi pravoveren kristjan biti ne more«.

Slomšek vernikom na kratko predstavi tudi samo praznično dogajanje v Rimu ob razglasitvi dogme (tako v pastirskem pismu kakor v pridigi), kjer je ob slovesnosti bilo 54 kardinalov, 1 patriarh, 42 nadškofov, 98 škofov, veliko število mašnikov in »brezštevilne množice vernega ljudstva«; takšne slovesnosti v Rimu menda že dvesto let ni bilo (pastirski list). In da bi se temu slavju pridružili, vzpodbuja tudi vernike svoje škofije in jim v pastoralnem listu zagotavlja: »To skrivnost verovati, bo naše zasluženje toliko pomnožilo, kolikor trdneje bomo verovali; in za kolikor se bo med nami povzdigovala slava Marije, za toliko bo rasla moč Marijine priprošnje za vsakega kristjana posebej in za vesoljno krščanstvo sploh, ki posebno v sedanjih nevarnostih Marijinega varstva potrebuje, da bi se ljudstvo v prepad nevere in krive vere ne pogreznilo. To je sveti namen naše matere katoliške Cerkve ob tem slovesnem oznanilu.«

4. Pastoralne vzpodbude

V drugem delu pridige pa bolj na dolgo razvije misli, ki jih je v pastirskem pismu samo na kratko naštel, ko je želel pokazati, kaj iz te razglasitve dogme izhaja kot »naše dolžnosti do Marije«. V pismu našteje tri dolžnosti, v pridigi pa doda še četrto, kar že kaže nek razvoj misli o Marijinem brezmadežnem spočetju pri Slomšku samem. Tudi te naloge razvije s pomočjo prisposodbe cvetlice, katere listi zahtevajo vsak sebi lastno nego.

1.) To versko resnico smo najprej dolžni »trdno in brez dvomov verovati«. Kdor bi drugače učil, bi doživel »brodolom svoje katoliške vere in postal krivoverec«. Po razglasitvi smo vsi dolžni biti iste misli glede tega, končati vse razprave o tem vprašanju in vsi pridigarji katoliškega sveta morajo od sedaj enako učiti vse vernike. In pribije: »Brez vere se ni mogoče Bogu dopasti – tudi brez vere v Marijino brezmadežno spočetje ne.«

2.) Druga dolžnost do Marije je: »To, kar v srcu verujemo, z usti tudi odprto priznamo, tudi če zaradi tega trpimo.« Kot Marijini otroci smo dolžni sprejeti nase tudi »sramotenje freigeister-jev«. »Slab bi bil sin ali hči, ki se ne bi zavzela za svojega očeta ali mater, še slabši pa bi bil mlačen kristjan, podoben nememu psu, ki bi tiho gledal brezvernega človeka, ko bi ta zarival trn v srce katoliške vere, Cerkve.«

3.) Naša »sladka dolžnost« je tudi, otroško se veseliti in povečati češčenje brezmadežnega spočetja Device Marije, naše Matere, kar vodi tudi v prepričanje, da to sveto telo po smrti ni strohnelo, ampak je takoj postalo deležno večnega življenja po veličastnem vnebovzetju. Veseliti se je treba ob pogledu na novi dragoceni kamen, ki še povečuje sijaj njene krone. Zato ji bomo v litanijah dodatno vzklikali: »Marija, brez madeža izvirnega greha spočeta, prosi za nas!«

4.) Četrto dolžnost pa Slomšek imenuje tudi tolažbo, saj jo opredeli kot »dolžnost, da se bomo še z večjim zaupanjem v vsemogočno Marijino priprošnjo« zatekali k njej v potrebah, še posebej je to izzvenelo tolažilno v takratnem »pritiskajočem« času, kot ga je sam zaznaval. Posebej je v pridigi vzpodbudil k vstopu v Bratovščino presvetega in brezmadežnega srca Marijinega, duhovnike pa nagovarjal k razvijanju češčenja po župnijah. Za mladenke in mladeniče, ki so bili vedno posebna Slomškova skrb, naj se ustanovi Bratovščina Marije brezmadežne Device, da bodo v njej pod Marijinim varstvom cvele »lilije nedolžnosti«. S tem bodo dušni pastirji veliko pomagali mladim, da jim kasneje ne bo treba objokovati izgube nedolžnosti. Kajti za Slomška je Marijino življenje ogledalo, v katerem zremo, kaj nam je storiti in kaj opustiti. »S češčenjem Marije raste blagoslov v vsaki župniji, v vsaki hiši,« pravi lavantinski škof. Tudi staršem naroča: »Očetje in matere! Učite svoje otroke in služinčad Marijo prav po otroško častiti; pazite skrbno, da bodo vam podložni trikrat na dan angelov pozdrav skrbno molili, Marijo počastili in učlovečenje Božjega Sina molili. Vpišite svoje sinove in hčere v pobožne Marijine družbe in bodo naše veselje v našem življenju. S prenovljenim češčenjem Marije se bo pomladilo s sadovi tudi Kraljestvo milosti.« Brez pretiravanja lahko ugotovimo, da je ta Marijin častilec polagal v dogajanje ob razglasitvi dogme neverjetno smeje praktične pastoralne smernice in naročila.

Slovesno pridigo pa je Slomšek sklenil kar s pesniškim sklepom:

»Zato veseli se, Marija, ti nebes Kraljica,
veselite se z nami angeli in Božji svetniki,
vriskajte verni Marijini otroci na zemlji!

V novem sijaju se nam je prikazala
naša ljuba Gospa (Žena) in Mati Marija,
ki niti trenutek ni bila,
ona, brez madeža spočeta,
pod Satanovo oblastjo.

Zato se z novim zaupanjem zatecimo pod njeno mogočno zavetje in
varstvo, izročimo ji svoje potrebe,
ampak bodimo tudi njeni dobri otroci!

Zato bodi slavljenja in češčenja presveta Trojica
Za vse izredne milosti, s katerimi si okrasila Marijo za naše odrešenje.
Tebe želimo v Mariji večno slaviti in častiti!

In ti, sveta Devica brez madeža izvirnega greha spočeta,
ki pri Bogu vse premoreš,
prosi za nas, uboge grešnike,
zdaj in v uri naše smrti!

Amen!«¹³

¹³ Nemški original se glasi:
Schluß.

Sklep

Blaženi škof Anton Martin Slomšek je svojo nalogo ob papeževi razglasitvi dogme o Marijinem brezmadežnem spočetju zelo resno in vestno opravil. Dokumenti odkrivajo zelo zanimivo in morda nekoliko presenetljivo podrobnost, da kler lavantinske škofije ni bil preveč navdušen nad samo razglasitvijo in je imel kar nekaj pomislekov, ki jih je škof Slomšek brez olepševanja posredoval papežu. Ko je do razglasitve prišlo, pa so s škofom na čelu zelo pastoralno aktivno izkoristili dano priložnost in ponudili ljudem več praktičnih možnosti, da bi iz te resnice zraslo tudi prenovljeno versko življenje. Posebno mesto pri tem so imele razne bratovščine, ki so zelo neposredno, globoko trajno posegle v versko življenje posameznikov in celih družin. Na ta način je škof skupaj s svojimi duhovniki pokazal veliko mero zrelosti, saj so najprej odgovorno povedali svoje pomisleke, nato pa spet odgovorno sprejeli papeževo odločitev in jo obrnili v korist ljudi. Nenazadnje pa je škof Slomšek tudi ob tej priliki spet razvil svoje teološke, ne samo pastoralne, sposobnosti in v temeljiti teološki analizi ter razlagi nove verske resnice iskal in tudi našel primerno slovensko teološko izrazoslovje, ki ga do takrat praktično še ni bilo. Zato ga lahko štejemo tudi med pionirje slovenske teološke terminologije.

Sklenimo s Slomškovimi besedami iz pastirskega pisma in mislijo, kjer strne v čudovit vzdevek »lepa Mati čiste ljubezni« vse Marijine odlike: »Veselijo se dobri otroci visoke časti svoje matere, veselimo se tolike visokosti in Marijine slave tudi mi, kristjani; saj je Marija naša preljuba Mati, lepa Mati čiste ljubezni ... Lepše in bolj živo ko bomo Marijo častili in ji prav po otroško služili, obilnejše milosti bomo po Marijinih prošnjah dobili. Bogu bodi torej večna čast in hvala za vse, in slava Mariji prečisti Devici brez vsakega madeža spočeti vekomaj. Amen.«

a/ Freue dich darum, Maria, du Königin des Himmels, frohlockt mit uns ihr Engel und Heiligen Gottes, jubelt ihr gläubigen Kinder Mariens auf Erden in einem neuen Glanze der Herrlichkeit erscheint uns unsere liebste Frau und Mutter Maria, denn nicht einen Augenblick war sie, ohne Mackel empfangen, unter der Macht des Satans.

b/ O laßt uns darum mit neuem Vertrauen unter ihren mächtigen Schutz und Schirm fliehen, ihr unsere Nöten anempfehlen, aber auch ihre gute Kinder sein.

c/ Sei darum hochgelobt und gepriesen die allerheiligste Dreifaltigkeit für alle ausserordentlichen Gnaden Vorzüge, mit denen du Maria zu unserem Heile ausgeziert. – Dich wollen wir in Maria loben und preisen ewiglich. – Und du heilige Jungfrau ohne Mackel der Erbsünde empfangen, die du alles bei Gott vermagst, bitte für uns arme Sünder jetzt und in der Stunde unseres Absterbens. Amen.